

Két magyar lángelme. (Dávid Lajos: A két Bolyai élete és munkássága.) A két lángelmék kettős vonatkozásban érdekelhetnek bennünket: egyrészt alkotásaik, másrészt lelkük és jellemük révén. A Bolyaiak értékelése a tudomány terén régen megtörtént, életük és sorsuk eddig azonban kevéssé volt ismeretes a nagyközönség előtt. Jelent meg ugyan két munka is a Bolyaiakról, de míg az egyik (Bedőházié, 1897) kritikailag nem állja meg helyét, addig a másik (Stäckelé, magyar fordítása Rados Ignációl a Tudományos Akadémia kiadásában, 1914) — kitűnő munka bár, de — matematikusok számára készülvén, nem számíthatott általánosabb érdeklődésre.

Dávid Lajos könyve élet- és jellemrajz, mely a művelt közönség számára készült. Megtaláljuk benne a két lángelme tudományos alkotásainak vázlatát is, de főleg életük minden emberi vonatkozását, sokoldalúságukat, s keserű magyar sorsuk színes, eleven képét.

A szerző legtöbbször magukat a Bolyaiakat szólaltatja meg leveleikből vett, rendkívül érdekes és jellemző idézetekkel. Az író saját véleménye háttérben maradván, az olvasó lelkében alakul ki a két csodálatos jellem abból a sok apró vonásból, melyek a régi és a legújabb időkben az Akadémia birtokába került levelekben voltak elrejtve.

A Bolyaiakat rendszerint tudományos vonatkozásban szokták értékelni, holott életük, jellemük, sorsuk is a legmélyebbek, legtanulságosabbak közül való.

Azt mondhatnók, hogy Dávid Lajos a *nem matematikus* Bolyaiakat fedezi föl könyvében. Ebben a vonatkozásban különös érdeklődésre számíthatnak azok a részek, melyek a Bolyai-Gauss-levezetés alapján Bolyai Farkas mélységes lelkét tikröztetik. „Beesteledett — írja Farkas Gaussnak 1848 január 18-án —, Te megkaptad méltó napszámodat; az enyém csak az a belső megnyugvás, hogy a sorssal küzdve, jutalom nélkül is hű maradtam az igazság zászlójához; hacsak a legszebb évek egy sora miatt nem kellene pirulnom, mikor a paralellák elméletének meg nem találása és az ezzel járó ezer kellemetlenség majdnem elcsüggesztett és megfélemlített. Oh bár ne volna oly viharos nap után

oly borús az este!, vagy jönne nemsokára az éjtszaka és a megpihenés után egy szebb nap azzal a tiszta forrással, mely csillapítaná a tudás olthatatlan szomját. Mindkettőnk számára a földi játék utolsó felvonása folyik; de Neked, ha legördül a függöny, az örökkévalóság tapsol; én megelégszem azzal is, ha azután, hogy sorsunk hű kísérője, a harang elhangzott a föld szélén, még kő sem beszél többé rólam.“

1850-ben, mint helyettes rektor, ezt mondja az ifjúságnak: „Szegény nemzet!, mily magasról esett le s a Széchenyi négy betűje „lesz“, „volt“ leve. A rózsának egy tavasz, a nemzetnek ezer év az élete, Róma se élt tovább. De ha meghalt is úgy, mint magyar, feltámadhat úgy, mint ember s kitartó, célszerű munkássággal, kimért körrel, egyenességgel még újra a felsőbb nemzetek sorába is emelkedhetik. Fogjunk hozzá, tegyük meg a munkát; a többi az Istené. Amint haladunk, nő a kedv s az erő továbbra is. Nem csüggedhet az el, aki Istenben hisz. Minden elveszés csak tetsző, s újulva jön valaha elé. Sokat elvehet az Isten, de magát mindig megahagyja.“

Majd élete végén így szól: „Sebesítétek meg az ázsiai vadtkét, s oltsátok meg európai nemes ággal, mely a műveltség egére terüljön; ezen örököldöd fa alatt találjátok meg azt a szépséget, mely vénülve szépül.“

Az öröklés csodálatos törvényének játéka, hogy az apa lelkében fogamzott gondolatot, a geometria kétezer éves alapjaira vonatkozó vizsgálatok megejtését, a fiú tudományos örökségképen kapja s ellenére az intelmeknek, szívós, székely kintartással diadalra viszi. Ebben az évben lesz száz esztendeje (november 3-án), hogy Bolyai János megírta apjának azt a történeti fontosságú levelet, melyben a XIX. század legcsodálatosabb matematikai alkotásának, a Bolyai-féle geometriának a megszületését jelzi.

Ennek a tudománytörténeti évfordulónak legszebb emléke Dávid könyve, mely a matematikában már régen nagyrabecsült és csodált Bolyaiakat tragikus sorsuk, jellemük és lángelméjük fényében mutatja be. Minden magyar embernek melegen ajánljuk elolvasását. *Tóth Géza.*